26 ՓԵՏՐՎԱՐ· 1849 ԵՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ· ԹԻՒ 35 — 130 ١٠ ՐԷՊԻԼ ԱԽԸՐ· ١٢٦٥

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԼՐԱԳԻՐ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԱՕԳՈՒՅԻՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

Տարեկան գին կանխիկ Ղուռուշ 100։ Վեցամսեայ գին Ղուռուշ 52 1/2։ Եռամսեայ գին 26 3/4։
Հինգ ստորագրուոց գտնոցին մէկ օրինակ իրեն ձրի պիտի տրուի։
Այս Լրագիրը ամեն շաբաթ օրերը կը հրատարակուի։

Պօշխեն դուրս գացած Լրագիրներուն փոխադրական ծախքը առնոցին վրայ է։
Իր շաբին համար շուր մը հրատարակեշ ուցոցը դիտի վճարէ տոցին 40 փարայ։
Ղորտեղ գրոց ծանուցումը ձրի է։ Դուրսեն եկած նամակներուն փոխադրական ծախքը խրկոցը դիտի վճարէ։

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՊՕԼԻՍ 26 ՓԵՏՐՎԱՐ

Մանչեսթրը կարդէն անուն անգլիական լրագիրը յունվար 24ի թերթին մէջ հետեւեալ գեղեցիկ յօդուածը հրատարակեր է, որուն մէջ Անգլիային Տաճկաստանի հետ ունեցած առեւտուրին այժմեան կարեւորութիւնը և այս առեւտուրին Օսմանեան տէրութեան անկախութենէն և անոր փոխանակութեան մասին ունեցած ազատական ոգիէն արդէն վայելած և անշուշտ վայելելու օգուտները կը նկարագրէ։

«Խարձրագոյն դռան իշխանութեանը ներքեւ եղող երկիրներուն հետ և անոնց մէջ տեղերէն դեռ շատ հեռու երկիրներու հետ ունեցած առեւտուրնուս վրայօք մեր հասարակութեանը ցրցուցած անհոգութիւնը՝ կրնամ ըսել թէ մեր օտարական առեւտուրին մէկ մասին վրայօք տեսնուած չէ։ Անգլիացիներուն մէջ, մինչեւ անգամ Անգլիայի արհեստաւորներուն մէջ քիչ մարդիկ կան որ գիտեն թէ՝ Զանախ խալէին այն նեղ ճամբուն մէջէն անգլիական գործարաններուն, անգլիական հանքերուն, անգլիական գաղթականաց երկիրներուն ապրանքներովը բեռցուած անթիւ անգլիական նաւեր անդադար կ'անցնին, Կոստանդնուպոլիս կ'երթան և այս ապրանքները այն մայրաքաղաքին և անոր շրջակայ երկիրներուն պիտոյիցը չափ հոն հանելէն ետքը սեւ ծով կ'երթան, անկէց երկու մասի կը բաժնուին, փոքր մասը Դանուբ գետին բերնէն Մոլտավիա և Վալաքիա կ'անցնի, մեծ մասը Տրապիզոն կը հասնի, ուր տեղ մէկ քանի մասի կը ճեղքուի, մէկ կողմէն Պարսկաստան կը տարածուի և միւս կողմէն ալ կարաւաններով մեծն արեւելք կ'երթայ մինչեւ Բասրա, Բօրան, Պուխարա և Բիվա։

» Այս առեւտուրը իւր հիմակուան մեծութեամբ պատճառուած որքան կարեւոր է նէ, սակայն շատ յառաջ երթալովը դեռ սահմանելու անհամեմատ մեծութեանը պատճառաւ առաւել ևս հարկաւոր է։ Այս առեւտուրին օգուտները մեղի անձանօթ ըլլալուն պատճառը միմիայն օտար ազգայ ձեռքը մնալէն է։ Արդարեւ երբոր արեւելեան ընկերութիւնը կարնէ՝ Տաճկաստանի առեւտուրը անգլիացի վաճառականներուն ձեռքն էր, Իզմիրի և Կոստանդնուպոլսոյ մէջ նստող անոր գործակալները այս առեւտուրը կ'ընէին։ բայց այն ժամանակէն ի վեր մեծ առեւտրական փոփոխութիւն մը եղաւ։ Յոյն, Սուրի, Տաճիկ և Հայ վաճառականները որոնք առաջ Անգլիայի մանիֆաքթորները և ուրիշ ապրանքները յիշեալ անգլիացիներէն կ'առնէին, որովհետեւ տեսան որ Սիրիայի ժողովրդոց պիտոյքը լաւ հասկցուելնէ՝ այս առեւտուրը դեռ կրնայ մեծնալ, ուստի սկսեցին 30 տարիէ ի վեր Լիվերպուլ, Մանչեսթրը, Լիվերբուլ, Կլազկո վաճառականութեան տուներ հաստատել, և այսպէս անգլիայի արհեստաւորներէն խիստ շատերուն հետ առանց միջնորդի հաղորդակցութեան մտնալ։ Այս գործունեայ վաճառականները արեւելքի ազգայ լեզուները բարքերը և սովորութիւնները լաւ ճանչնալով այս երբոպացւոց ձեռքը մեռեալ մնացած և լաւագոյն է ըսել, փճանալու սկսած առեւտուրը ընդարձակելու կարող եղան, այն աստիճան որ՝ առաջ երկու ծրար բամպակեղէն վաճառուած տեղը հիմակ հարիւր ծրար կը վաճառուի կոր ըսենք նէ, չափազանցութիւն մը ըրած չենք ըլլար։

» Երբեմն սա խնդիրը կ'ընեն թէ՝ անգլիացիք քրիստոնեայ ազգ մըն են, օսմանեան տէրութեան անկախութենէն ինչ օգուտ կրնան ունենալ, բայց երբոր վերը գրած բաներնիս լաւ հասկցուելնէ ասոր պատասխանը դիւրին կ'ըլլայ։ Կ'երեւայ որ օտարական առեւտուրը ըստ կարի քիչ սեղմելը տաճկաց քաղաքականութեանը անփոփոխ սկզբունքն եղած է։ Խարձրագոյն դռան քրիստոնեայ տէրութեան մը հետ ըրած առաջին դաշնադրութիւնը՝ առաջին Սուլթան Մուրատին և Իսակուզայի փոքր հասարակապետութեան մէջ եղած դաշնադրութիւն է, որն որ Սուլթան Մուրատը մասը սեւակին թաթխելով ստորագրեր է. և այս երեւելի դաշնադրութիւն մըն է, վասն զի իւր քրիստոնեայ բարեկամներուն առեւտուրին վրայօք ընդարձակագոյն պայմաններ դրեր է։ Իրր առաւել քաղաքականացեալ՝ ինքզինքին գովող ազգերը մէկզմէկու ներհակ իրենց երկիրներուն մանիֆաքթուրան պաշտպանելու և օտարական առեւտուրը նուազեցուցնելու կամ երբեմն բոլորովին սշնչացուցնելու նպատակաւ խառնելի՝ Վասն զի դայն կրօնէն գոխելով, ազգութիւնին ալ գոխել անհնար էր։

Թէպէտ ազգ մը մէկ մէկու հետ իրարու եղբայր պրոշ դարդրդը կրօնէն դուրիւնը ընդունելի ճշմարտութիւն մըն է, սակայն լեզուին դուրիւնը, ազգ ըլլալուն ճշմարիտ ապացոյցն է. հանդէպ ազգեր կան, որ մէկ կրօնէ մը կ'ընդունին, բայց ազգութեամբ կը բաժնուին. շատ ազգեր ալ կան որ զանազան կրօնէներ ընդունողներ ունին իրենց մէջ, բայց ազգա՝ մէկ են. ահա ասոնցմէ առաջինները զատ ազգ ըլլալնին, և երկրորդներուն մէկ ազգ ըլլալնին իրենց ճանչցողները, որով և ամբողջութիւնին պահողը գլխաւորապէս լեզուն է։

Ալբարհիս երեսը սփռուած ազգակիցներնիս, ինչ որ իրենց լեզուն իօսէին, այսօր ալէրնիս բանալու որ ըլլայնիս, անշուշտ պէտք ճանչնայինք զանոնք, ինչ և գտնէինք զանազան կրօնիներու մէջ։

Զոյգ ըսողմը ըլլայ ինչ, ինչո՞ւ արդեօք կեսարացիք պրուսացիք և այլն հայերէն խօսիլ չէին գիտեր, ո՞հայ ըլլալնին կը ճանչցուի. սուր ալ պատճառը, պարոյր դպրոցանց մէջ կարդացուելն և գրուելն ինչ և գրաբար, սակայն հայերէն լեզուովն, եկեղեցոյ մէջ ընթերցմունքները հայերէն լեզուով, աղուոնին հայերէն լեզուով ըլլալն է, արդեօք ի՞նչ ասոնց ամենը, դիցուք ինչ նոյն բոլոր իմասպերը պարունակած, բայց օտար լեզուի դարձեալ գրուած, և անոնք ալ անոնց վրայ աշակերտուած ըլլային, հնարք էր մի զանոնք այս ապիճան գտնել, յայտնի է որ ամենը՝ ոչ։

Ամսոյ լեզուի օգտակարութիւն և հարկաւորութիւնը ճանչցողներու համար, մինչեւ ցարդ չանի չանի անգամ բազմավէպ բազմօգուտ օրագրին մէջ հրատարակուած և ուրիշ լրագրոց և գրոց մէջ գրուած զարմանալի դիտողները, և ինչ անոր պատճառը մի՞միայն օտար ազգայ ձեռքը ունի՝ Ի խուռն հնարքներ փնտռած ատենին, օսմանեան տէրութիւնը իւր հին սկզբունքներուն վրայ հաստատ կեցաւ, և այս մասին, նմանապէս ալ ուրիշ մէկ քանի մասին՝ անանկ ազատական օրինակ մը տալով որ արեւմտեան կողմի տէրութիւնները քիչ հաւնեցան և քիչ ալ նմանեցան։

» Հիմակ սեպենք որ Աւստրիան, Պաղրիան կամ Ռուսաստանը Կոստանդնուպոլիս առնելու ըլլան, ասոնց որը կը թողուս որ այն ատենը Անգլիայի մանիֆաքթուրան հիմակուան պէս արժէքին վրայ հարիւրին 3 կամ 5 թերթեւ տուրքով մը սեւ ծով երթայ։ Իրաւունք չունինք մի ըսելու թէ այս տէրութիւններուն որն որ Զանախ խալէն իւր իշխանութեանը ներքեւ առնելու ըլլայ նէ՝ իւր երկրին բարիքն ինչ է նէ հոն ալ այն բարիքն պիտի դնէ։ Հիմակ Պաղրիայի Գերմանիայի և Ռուսաստանի բարիքները Անգլիայի մանիֆաքթուրները արգիլած են, բայց ի կիսագործ ղարած բամպակէն, որ իւր մեծ շնորհք մը, Գերմանիայի և Ռուսաստանի մէջ կը մտնեն արժէքին վրայ հարիւրին 30 տուրք վճարելով։ Ուստի կը կարծեմք որ Ռուսաստանը իւր սահմանագլուխը ասանկ շուտ մօտեցուցնելովը Կոստանդնուպոլիս հասնելու ըլլայ նէ, մեր հիմակուան արեւելեան առեւտուրը ոչ միայն պիտի կայնի՝ այլ մեր առեւտուրին այս անգին մասը բոլորովին պիտի փճանայ։ Այս կարծիքս ըսկ երեւակայական հաշուի վրայ հիմնած չէ, այլ փորձով հաստատուած է։ Մինչեւ ռուսներուն Վրաստան առած ժամանակը այն երկրէն շատ վաճառականներ Կոստանդնուպոլիս կ'երթային, Անգլիայի մանիֆաքթուրա կը գնէին, բայց Վրաստան ռուսերուն ձեռքը անցնելէն մէկ քանի տարի ետքը այս առեւտուրը կըսրեցաւ և վրացի վաճառականները Կոստանդնուպոլսէն բոլորովին անհետացած եղան։

» Կը պատմեն որ հանդուցեալ Լօրա Կրէյը ըսեր է թէ Անգլիայի էն յետին արհեստաւորը իշխանութեանց անփոփոխ մնալէն օգուտ ունի։ Անշուշտ այս խօսքը շիտակ է. բայց շատ բաներու մէջ օգուտը հեռուէն հեռու կ'ըլլայ ալ նէ, օսմանեան տէրութեան անկախութենէն Մանչեսթրի արհեստաւորներուն օգուտը ուղղակի և բացայայտ է։

» Խարեբաղդաբար հիմակու հիմայ Կոստանդնուպոլսոյ մէջ անանկ մէկ դեսպան մը ունինք որ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԽՕՍԵԼՈՒՆ ՀԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՈՒ ՕԳՈՒՏԸ

Լինելու յայտնի եղածին պէս մեր ազգը պգիրոր-ութեամբ ի-ր իշխանու-թիւնը ծառայ-ութեան, հարստու-թիւնը՝ աղքատու-թեան, փանուպէրու-թիւնը՝ օրարկանու-թեան դիմելէն ետքը, անխոհեմու-թեամբ՝ գտնուած երկիրներուն բնակիչները վարչերուն բարչերուն նմանելը- համար, սկսա- կամաց կամաց իր ամէն մէկ ազգային սովորու-թիւն և յատկու-թիւններն ալ մոռնալ (որոնցմէ ճեպորդները դեռ կ'երեւան Հայաստանու- մէջ)։

Յիրաւի որչափ ալ ցաւ- ըլլան մեզ այն ազգային սովորու-թիւններէն կորսուածներուն շարերը, հարիւ- ա-ելի ցաւ-ալի կ'ըլլայ այն սովորու-թիւնն և յատկու-թիւնն խափանելը կամ փը- կարեալը, որու- կենդանու-թիւնը ազգի մը ամբողջու-թիւնն, և անոր կորս-սիը ազգի մը կորսիեան պապանձա- կ'ըլլայ, այն է ազգի մը մայրենի լեզու-ն։

Այսոր ճշմարտու-թիւնը բա-ական ապացոյց կրնայ ըլլալ, Հայաստանու- յախորդ դիպու-ածներու-ն երեսէն Լ>-րոպայ և ո-ուրիշ երկիրներ ցիրու-ցան եղած ազգակիցներնու- հետ՝ այսօր մեր այն պապանձու-թիւնոյ մէջ գտնելնիս։

Ինչ որ ըսեմ, անոնց գացած տեղերու- բնակչոյ օրէնքը և կրօնքը ընդու-նելով ալերեան ազգու-թիւնն հանելնին, կը սրբա- լեմ. վասն զի դայն կրօնէն գոխելով, ազգու-թիւնին ալ գոխել անհնար էր։

Թէպէտ ազգ մը մէկ մէկու- հետ իրարու- եղբայր պրոշ դարդրդը կրօնէն մու-ութիւնը ճշմարտու- թիւն մըն է, սակայն լեզուին մու-ութիւնը ճշմարտու- թիւն մըն է, սակայն ազգութեամբ կը բաժնուին. շատ ազգեր ալ կան որ զանազան կրօնէներ ընդունողներ ունին իրենց մէջ, բայց ազգա- մէկ են. ահա ասոնցմէ առաջինները զատ ազգ ըլլալնին, և երկրորդներուն մէկ ազգ ըլլալնին իրենց ճանչցողները, որով և ամբողջութիւնին պահողը գլխաւորապէս լեզուն է։

Ալբարհիս երեսը սփռուած ազգակիցներնիս, ինչ որ իրենց լեզուն խօսէին, այսօր ալէրնիս բանալու որ ըլլայնիս, անշուշտ պէտք ճանչնայինք զանոնք, ինչ և գտնէինք զանազան կրօնիներու մէջ։

Զոյգ ըսողմը ըլլայ ինչ, ինչո՞ւ արդեօք կեսարացիք պրուսացիք և այլն հայերէն խօսիլ չէին գիտեր, ո՞հայ ըլլալնին կը ճանչցուի. սուր ալ պատճառը, պարոյր դպրոցանց մէջ կարդացուելն և գրուելն ինչ և գրաբար, սակայն հայերէն լեզուովն, եկեղեցոյ մէջ ընթերցմունքները հայերէն լեզուով, աղուոնին հայերէն լեզուով ըլլալն է, արդեօք ի՞նչ ասոնց ամենը, դիցուք ինչ նոյն բոլոր իմասպերը պարունակած, բայց օտար լեզուի դարձեալ գրուած, և անոնք ալ անոնց վրայ աշակերտուած ըլլային, հնարք էր մի զանոնք այս ապիճան գտնել, յայտնի է որ ամենը՝ ոչ։

Ամսոյ լեզուի օգտակարութիւն և հարկաւորութիւնը ճանչցողներու համար, մինչեւ ցարդ չանի չանի անգամ բազմավէպ բազմօգուտ օրագրին մէջ հրատարակուած և ուրիշ լրագրոց և գրոց մէջ գրուած զարմանալի դիտողները, և ինչ անոր պատճառը միմիայն օտար ազգայ ձեռքը ունի՝ Ի խուռն հնարքներ փնտռած ատենին, օսմանեան տէրութիւնը իւր հին սկզբունքներուն վրայ հաստատ կեցաւ, և այս մասին, նմանապէս ալ ուրիշ մէկ քանի մասին՝ անանկ ազատական օրինակ մը տալով որ արեւմտեան կողմի տէրութիւնները քիչ հաւնեցան և քիչ ալ նմանեցան։

» Հիմակ սեպենք որ Աւստրիան, Պաղրիան կամ Ռուսաստանը Կոստանդնուպոլիս առնելու ըլլան, ասոնց որը կը թողուս որ այն ատենը Անգլիայի մանիֆաքթուրան հիմակուան պէս արժէքին վրայ հարիւրին 3 կամ 5 թերթեւ տուրքով մը սեւ ծով երթայ։ Իրաւունք չունինք մի ըսելու թէ այս տէրութիւններուն որն որ Զանախ խալէն իւր իշխանութեանը ներքեւ առնելու ըլլայ նէ՝ իւր երկրին բարիքն ինչ է նէ հոն ալ այն բարիքն պիտի դնէ։ Հիմակ Պաղրիայի Գերմանիայի և Ռուսաստանի բարիքները Անգլիայի մանիֆաքթուրները արգիլած են, բայց ի կիսագործ ղարած բամպակէն, որ իւր մեծ շնորհք մը, Գերմանիայի և Ռուսաստանի մէջ կը մտնեն արժէքին վրայ հարիւրին 30 տուրք վճարելով։ Ուստի կը կարծեմք որ Ռուսաստանը իւր սահմանագլուխը ասանկ շուտ մօտեցուցնելովը Կոստանդնուպոլիս հասնելու ըլլայ նէ, մեր հիմակուան արեւելեան առեւտուրը ոչ միայն պիտի կայնի՝ այլ մեր առեւտուրին այս անգին մասը բոլորովին պիտի փճանայ։ Այս կարծիքս ըսկ երեւակայական հաշուի վրայ հիմնած չէ, այլ փորձով հաստատուած է։ Մինչեւ ռուսներուն Վրաստան առած ժամանակը այն երկրէն շատ վաճառականներ Կոստանդնուպոլիս կ'երթային, Անգլիայի մանիֆաքթուրա կը գնէին, բայց Վրաստան ռուսերուն ձեռքը անցնելէն մէկ քանի տարի ետքը այս առեւտուրը կըսրեցաւ և վրացի վաճառականները Կոստանդնուպոլսէն բոլորովին անհետացած եղան։

» Կը պատմեն որ հանդուցեալ Լօրա Կրէյը ըսեր է թէ Անգլիայի էն յետին արհեստաւորը իշխանութեանց անփոփոխ մնալէն օգուտ ունի։ Անշուշտ այս խօսքը շիտակ է. բայց շատ բաներու մէջ օգուտը հեռուէն հեռու կ'ըլլայ ալ նէ, օսմանեան տէրութեան անկախութենէն Մանչեսթրի արհեստաւորներուն օգուտը ուղղակի և բացայայտ է։

» Խարեբաղդաբար հիմակու հիմայ Կոստանդնուպոլսոյ մէջ անանկ մէկ դեսպան մը ունինք որ

իւր արդար և չխտակ բարքովը իւր պարտականութիւնը վճարելով՝ արքային խորհրդակիցներուն քով այն ասոլիճան ազդեցութիւն մը ստացած է, որ կարելի է խանկէ առաջ ուրիշ Անգղիայի դեսպան մը ստացած չունի։ Բայց ազատական տահմանադրութիւն վայելող երկրի մը դեսպանները պաշտօնատարներէն չեն կրնար յուսալ որ իրենց խօսքերը ազդեցութիւն ընեն մինչեւ որ Ժողովրդին ձայնը իրենց օգնական չըլլայ։ Ուստի ցանկալի է որ մասնաւորապէս հիմակուան ժամանակը լաւ քննէ ու ճանչնայ որ՝ իւր ճշմարիտ և հաստատուն օգուտները մինչեւ որ ասոլիճան օտար ազգերուն վիճակէն կախեալ է»։

Վեհափառ արքայն անցեալ շաբաթ օր մայրաքաղաքէս դէպ 'ի Իլնիմիտ մեկնեցաւ դոխֆ շոգենաւով։ Իրեն ուղեկից էին վսեմափայլ Մէհմէտ Ալի փաշան, Մէհմէտ Ֆէթհի փաշան, գերապատիւ Տատեան Պօղոս ամիրան և Յովհաննէս ամիրան իւր մեծարոյ Ռաքել աղա որդւովը։

Վեհափառ Արքայն Իլնիմիտի կողմերը պէտք եղած տեղերը այցելութիւնը ընելէն ետեւ՝ չորեքշաբթի երիկուան ժամը տասը քառորդ անցած մայրաքաղաքս դարձաւ։

Այս ճանապարհորդութիւնը մասնաւորապէս մեր ազգին որչափ շահաւոր ըլլալը գալ թուականս մանրամասնաբար կը պատմեմք։

— Խալաթա սարայի բժշկականութեան դպրոցը՝ որ օր աւուր իւր ամէն կատարելութիւնները ստանալու ջանք մը ունի, գալ ամսու գլուխ սկսելով բժշկական օրագիր մը պիտի հրատարակէ։

Այս օրագիրը տաճկերէն ու գաղղիերէն պիտի ըլլայ և ամիսը անգամ մը պիտի հրատարակուի։

Տարեկան գինը 24 ղուռուշ մայրաքաղաքիս համար
» » 30 » գաւառներուն համար
» » 40 » օտար երկիրներու համար։

— Օտէսայի շոգենաւով ձայն մը ելաւ որ Վէնա կրկին խռովութիւն մը ելեր և հասարակապետութիւն հրատարակուեր է, բայց այս լուրը մինչեւ այս առտու չկրցանք ստուգել, որովհետեւ ոչ Թրէստին շոգենաւը և ոչ ալ ցամաքի ֆօսթան եկաւ։

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԳԱՂԳԻԱ։ Նէլ անուն Գաղղիոյ շոգենաւը որ անցեալ կիրակի եկաւ՝ Փարիզէն բերած լուրերը մինչեւ ըստ լատինացւոց 18ը կը հասնի, և Լօնտոնայէն բերած լուրերը մինչեւ 17ը կը հասնի։

Ազգային ժողովը՝ ինքը իւր լուծուելուն վրայ խօսեր է զօրաւոր փաստերով. որպէս զի ժամ մը առաջ երկիրը հանդարտի որ երկար ատենէ 'ի վեր այս պատճառաւ մեծ շարժումի մէջ էր։ Արդէն Պ. Լանժիւինէս և Պ. Ռաթօն, մանաւանդ ազգային ժողովին անդամներուն մեծագոյն մասը լուծուելուն առաջարկութիւնը ըսեր էին, վերջապէս այս առաջարկութիւնը ընդունուեցաւ փետրվարի 14ին։ Իսկ Պ. Բանին և Պ. Այենարտին առաջարկութիւնը մերժուեցաւ, որով կ'ուզէին որ ազգային ժողովին գործը շատցուն են և մինչեւ որ այն գործերը ամբողջ չի կատարին նէ օրէնսդրական ժողովը անոր տեղը չանցնի։ Բոստ որում թէ Պ. Լանժիւինէսին և թէ Պ. Ռաթօին առաջարկութեան շատ յօդուածը շատերուն խիստ հաճելի երեւցաւ, անոր համար զատ զատ քուէ ժողվելու կարօտութիւն չի մնաց։ Ահա ասանկ մէկ ծանր գործ մը ուրուն ներքեւէն մեծ խռովութիւններ ծագիլը կը վախցուէր նէ, ասանկ արդարութեամբ ու խաղաղութեամբ լրմընցաւ։

— Խիստ ծանր անկարգութիւններ եղեր է Աէթքաղաքը, հոն՝ յանուն նոր հասարակապետութեան և ազատութեան անկուած ծառին կատարէն (թէփէէն) կարմիր գլխարկը՝ որ ազատութեան նշան է, վար առնելուն համար։ Քաղաքապետին պալատը կողոպտեր և վաճառականներուն ժողովատեղին այրեր են։ Երեք տուն ալ փլուցեր են։

Քաղաքապետը, ընդհանուր հոգաբարձուն և գաւառին ընդհանուր հրամանատարը ժամանակ չանցուցնելով այս խռովարարներուն վրան գացեր են յիսուն զինուորով։ Քաղաքը հիմայ խաղաղեր է. և շատ խռովարարներ ալ բանտն են դրեր։ Եւ մէկ մըն ալ ասանկ խռովութիւն մը չելլալու համար՝ թէ քաղաքական և թէ զինուորական պաշտօնեայները հարկաւոր եղած միջոցները գործի դրեր են։

— Փարիզի մէջ ամէնուն բերանն է որ Պ. Լէօն Ֆոշէ և Պ. Ֆալուքսը պիտի ելլան իրենց պաշտօնէն, և տեղերնին յաջորդողները պիտի ըլլան Պ. Պիլօ և Պ. Վիվիէն։

— Պ. Կուշօ Պ. Լամոռիսիէր, Պ. Հավէն, Պ. Քոռպոն, Պ. Պիլօ և Պ. Պլաս, այս վեց հոգին նախագահի փոխանորդ ընտրուեր են ազգային ժողովին։ Եւ Պ. Բէօքէն և Պ. Բէրէն ալ քարտուղար։

Փարիզի օրագիրները կ'ըսեն որ այս առաջին անգամն է՝ որ ազգային ժողովին գրասենեակը հակառակ կողմի մարդոցմէն գլխովին բաղկացած ըլլայ։

— Օ. ինուորական ատեանը՝ որուն յանձնուեր էր Պրէա զօրապետին և անոր օգնականին, յունիսի յեղափոխութեան մէջ սպանման դատը, անանկ վճռեց որ սպանիչները մահու դատապարտուին, և անոնց կամակիցներն ալ թի երթան մինչեւ 'ի մահ հոն մնալով։

— Մարեջախտ Պիւժօն Պուրժ քաղաքը քաղաքական և զինուորական իշխանութեանց առջեւը հետեւեալ ատենաբանութիւնը ըրաւ որ օրագիրներուն մէկ մասը կը գովէ և մէկ մասն ալ կը պախարակէ։

« Պարոններ

» Ուրախ եմ որ այսչափ ժամանակէն ետեւ ժամանակիս պարագայները զիս պարտաւորեցին գալ այս Պուրժ քաղաքին հետ ճանչցուիլ ու բարեկամութիւն ընել։ Եւ այս քաղաքը խիստ շատ կը սիրեմ ոչ միայն իւր դիրքին գեղեցկութեանը և իւր հնութեանը ու ազնուութեանը համար, որով պատմութեան մէջ քաղցր յիշատակներ թողուցեր է մեղի, հապա անոր համար ալ որ՝ այսչափ փոփոխութեանց մէջ բնաւ իւր բարքը՝ իւր աւանդութիւնները և իւր առաքինութիւնները չի կորսուցնցուց։

» Իմացայ որ քաղաքիս մեծերը՝ ազգային պահպան զօրաց և բանակին զօրապետները կ'ուզեն երդեր ինձի պատիւ մը ընել իրենց այցելութեամբը. խնդրեցի որ անոնց այցելութիւնը ընդունիմ ամէնուն մէկ տեղ՝ 'ի նշան միութեան, որ պիտի թագաւորէ բոլոր բարի քաղաքացիներուն մէջը։

» Այս միութիւնը, պարոններ, ամէն ժամանակէն աւելի հիմայ հարկաւոր է։ Կը տեսնաք որ ապստամբ մարդիկ բնաւ իրենց խորհրդէն ետ չի կենցան. անոնք այս ունին որ իշխանութիւնը ձեռքերնին առնեն և հրամայեն Գաղղիային՝ իրենց անվայելուչ և վնասակար ճամբովը։ Բայց մենք Գաղղիա կը բարեկարգենք։ Արդեօք անհնարի՞ն է որ բոլոր համեստ մարդիկ հայրենասէր ոգւով և համակամ միանան մէկ մէկու հետ, հաստատ պահեն օրէնքները ու յաղթեն այն ապստամբները՝ որ Գաղղիան տակն ու վրայ ընելու կ'աշխատին (ծափահարութիւն)։

» Այս, պարոններ, բոլոր ուժս՝ բոլոր կարողութիւնս և բոլոր սա կարճը կեանքս պիտի զոհեմ ընկերական բարեկարգութիւնը պաշտպանելու համար. ոչ թէ միայն երեւելի անձանց օգտին համար, այլ ընդհակառակն ամէնուն օգտին համար, հարուստներուն ու աղքատներուն..... (ծափահարութիւն) առաւել աղքատներուն քան թէ հարուստներուն օգտին համար. վասն զի այս խռովութիւնները որ ամէն տեղ գործոց խափան կ'ըլլան, իրաւ է որ հարուստներուն ալ կը դպչի, բայց չի կրնար անոնց ապրելու միջոցներնին ձեռքերնուն առնել. այլ այն խռովութիւնները միայն խեղճ գործաւորներուն թշուառութիւնը կը ծանրացուցնեն, որովհետեւ անոնք օրը պիտի վատնեն օրը պիտի ուտեն թէ որ գործ գտնան նէ աշխատելու։ Կարծեմ որ ասկէ աւելի հայրենասիրական գործ մը չեմ կրնար գործել, թէ որ զիս բոլորովին Գաղղիայի բարեկարգութեան համար զոհեմ նէ։

» Պարոններ, կարծիք մը կայ որ ես անոր շատ հաւներ եմ և այս կարծիքը Գաղղիայի մէկ ծայրէն մէկալ ծայրը տարածուեր է, այն է՝ որ գաւառները ալ չի պիտի կրնան համբերել Փարիզի ապստամբներուն ըրած բռնաւորութեանը, (ծափահարութիւն կրկնապատիկ) չէ, մենք չենք կրնար համբերել որ Կատիլին սուրը, (այս նըմանութիւնն ալ անոնց պարծանք մըն է) չենք կրնար համբերել որ այս միայն մէկ քանի հազար ապստամբ և մոլորեալ մարդիկը իրենց կամքը քարեցուցնեն երկրին այս երեւելի մեծագոյն մասին։

» Այս պարոններ, աչքս առեր եմ, այո, աչքս առեր եմ ամէն բան։ Անհնարին է որ՝ կարմիր հասարակապետութիւնը գոնէ վայրկեան մը յաղթանակաւոր պիտի գտնուի Փարիզի մէջ, թէ որ կարողանայ հասարակապետութեան նախագահը վար առնել, ան ատենը գլուխս ժողվեմ բոլոր ինձի հետեւողները.... (այո, այո, մենք ամէնքս ալ քու ետեւէդ կուգամք) ընկերութիւնը պաշտպանելու համար։ Այո, պարոններ, ամէնուն առջեւէն ես պիտի երթամ, միայն հետս չորս մարդ՝ մէկ մըն ալ հաղարապետ մը առնելով.... (ուստիկ ծափահարութիւն) և շատ աղէկ գիտեմ որ Գաղ-

---

մար, ոսկի հայերէն խօսելը՝ սպիտ-ելնու-ն, և ինչպէս ըսի շատ բառերու՝ ալ հայերէնները չի գիտնալնու-ն, իրենցմէ բառեր հնարել են որ կը գործածեն, ինչպէս, կարմիր լաթը եկեր է, ճերմակ լաթը գայեր է, ձուկ ուտողը կամ մուշտակը սանկ է ըսեր, կարմիր աչքը նանկ է ըսեր, մանին ելեր է, մանրը գիրը նստեր է, փատ բռնողը կուգայ կոր, բէշ բռնողը տեսայ, բրինձի քաղաք, ծուռ լեզու, ստակ բռնող, ճերմակ ջուր, սեւ ջուր և այլն։ Արդ՝ որչան մեծ զարմանք է այս, որ կարօտրիան հարիը անգամ ուրիշ ալ սպիտիր է ասանկները, հեռաչրչիր ըլլալով գոնէ ասանկ գործածական և միանգամայն հարկաւոր եղած բառերու հայերէնները սորվելու՝ դոյլ չեն ըրեր, ասոնք՝ ընդ հակառակը իրենցմէ զինծո բառեր հնարել տիրին են սեպեր չանի եղածը սորվիլ. գնա՛ մոցածէ անգամ մը ազգերնու՝ է՞ր մայրենի լեզուն սորվելու՝ յուալի անհոգորիան ասպիճանը։

Թէպէտ լեզուներնու՝ յեռին ծայր անպեղծակ մարդիանց համար է պուած օրինակներու և ըսածներս որովհետեւ գիտմամ չի լաւ հայկաբանութիւն ալ լաւ կան, բայց անոնց ալ պարզ ալեարհաբառ լեզու խօսիլ ուրացած ապենին, պաճկերէն բառ բնաւ չի գործածելու համար կրած դժուարութիւնին վեր չի հաւ։

Զուցէ հայերէն խօսիլ չաջ գիտեմ ըսելով մարդին մէջ պարծողներէն մէկը ըսածիս վրայ ինդայ, անանկին ալ կ'աղաչեմ, որ փորձ մը ընէ է՞ր վրայ, չանի մը օր շարունակ պեսաց հայուն հետ դնալ հայերէն խօսելու՝ և խօսածին մէջ օտար լեզուէ բառ մը չի մտցնելու. կարծեմ այն ատեն շուտով պիտի իմանայ է՞ր պակարութիւնը, որով չաջ պիտի տեղեկանայ լեզուներնուս որ ասպիճան հասած ըլլալուն։ Ասան չի ամէն կարողութիւնն փոր-

ոմանք լեզուագէտ, ինչպէս ըսինք 'ի վերոյ մեղի անծանօթ եւրոպական բառեր մեր լեզուին մէջ մտցուցնելէն 'ի զատ, չանի որ սխեցին անուններնին ալ էրբ բարոնութիւն մը սեպելովեր, Գրիգորը Լուսկուառի, Անտօնը Անգուանի, Ալեքսանը Ալեքսի. Յարութիւնը Փասկալի Լայն։ Այս երեւոյթը գլխաւոր պատճառներով, կրնին կ'ըսեմ թէ որ զգուշութիւն չըլլայ, հարկաւ պիտի տեսնէ՞ք, որ ժամանակ մը եւ՞ր, մեր լեզուին հնացորդն ալ անուններնուս ի՞նչ ըլլալն ալ մոռնալով, մեկ մեկու հայ ըլլալնէ պիտի չի կարենամ ճանչնալ։

Գանգիս ճշմարտութիւնը կ'ուզեմ օրինակ մը տալ. մեր նախնեաց արքիններնին յաջ եկած սերունդներն էմ. մեր որ ամենքս ալ այն չաջալուն սեպուհներուն զաւակը և թոռունքն էմ, ինչո՞ւ արդեօք անոնց մականունքը յորջորջեալ գերդասպաններ լունիմ. պատճառը՝ ինչպէս ըսինք, անուններնին փոխել նախնեաց և մեր կրօնքին դեմ ըլլալով, մականուններնին պաճկերէնի փոխելու ուժերնին հանելով փոխեր էմ, որով կամայ կամայ մեր հին ազգապահներուն հին մականունները մոռցուելեր, ու այսօր բոլոր գերդասպաններնին պաճկերէն կամ ուրիշ լեզուի մականուններով ճանչցուեր են, ինչպէս են, *պալճը օղլու*, *թօփուշ օղլու*, *սէֆէր օղլու* և այլն։ Վերջապէս ազգերնուս մէկ մասը խօսիլ չի գիտնալով, և մէկ մասը խօսելու՝ դոյլ չունենալով, մեջ տեղերն ալ ասանկ նորասէր անոպի կամայ հեպեռներնէ երեսուն եւլելով մայրենի լեզուներնին պրկրանալու և հեպեռաբար իրարելու վանգի մեջ յիգուած է։

Ահա՞ որ բաբելոնեան աշխարհին զինուելնը յեռչ ղարնող յանդուգն ազգայ հեպ չի կրնար պարծենիլ, այսօր յեռօրինս կը գնարեմ։

Անոյշերը հեպեհեալ ու։

Մ. Ա. ՃԱՓՃԱՓԵԱՆ

զիայի բոլոր կողմերէն քաջասիրտ քաղաքացիները իմ բոլորտիքս պիտի խառնին։

» Կը յուսացայի, պարոններ, որ հոս մնամ Ալբեանց բանակին շարժումը կարգաւորելու համար՝ այս քաղաքը կեդրոն մը համարելով, որովհետեւ կ'երեւայ որ ժամանակիս պարագայներուն նայելով պիտի շարժի տեղէն այն հզօր բանակը։ Բայց կառավարութիւնը որոշեր է որ բանակեցող ընեմ ինձի միշտ Լիոն քաղաքը։ Պէտք է որ անոր հնազանդիմ և վաղը մեկնիմ դէպ 'ի այն քաղաքը։ Բայց անկէ միշտ աչքս Փարիզի վրայ պիտի ըլլայ, և թէ որ հարկ ըլլայ իմ Փարիզ մնալս՝ Ալբեանց բանակով և գաւառին ազգային պահպան զօրքովս. կը յուսամ որ այս անգամ Աստուծոյ կարողութեամբը բարեկարգութիւն կը խօթեմ հոն, և անանկ բարեկարգութիւն մը որ յաւիտեան հաստատ մնայ և ոչ թէ վայրկենաւոր, ինչպէս մէկ քանի անգամ պատահեցաւ։

» Փառք ու պատիւ է ինձի, պարոններ, այսօր ձեր մէջ ըլլս տեսնալս. անձնասիրութեան համար չեմ ըսեր, այլ գիտեմ որ իմ խօսքերս ձեզի ազդութիւն կ'ընէ և պէտք եղած ժամանակը հայրենեաց համար ինձի հետ աշխատելու պատրաստ էք »։

ԳԵՐՄԱՆԻԱ։ Շլեզվիկ կառավարութեան դէմ գլուխ վերուցեր են։ Պէրլին մէկ մեծ ռամկապետական խնճոյք մը ընելու պատրաստութիւններ կը տեսնուի եղեր. այս խնճոյքը փետրվարի 22 ին պիտի ըլլայ կ'ըսեն։

Այս տեղ ալ արդէն կառավարութեան դէմ ցոյցեր կան. բայց կը յուսացուի որ կառավարութիւնը այս բանին դէմ զգուշութիւններ ընէ։ Վրանձէլ զօրապետը զինուորական պատրաստութիւններ կը տեսնայ։

— Թէ Պատէն և Թէ Վուրթէմպերկէն ու Ֆրանքֆորէն եկած լուրերուն ամէնն ալ մէկ մէկու յարմարելով կը ծանուցանեն որ՝ օր աւուր հասարակապետականները շատնալով Գերմանիայի մէջ, այս կամ միւս ամսոյն մինչեւ վերջը անպատճառ յեղափոխութիւն մը պիտի ըլլայ հասարակապետութի հաստատելու համար։

ԱՒՍԴՐԻԱ։ Նախկին կայսեր շնորհած սահմանադրութիւնը այժմեան կայսրը կատարելագործելով մօտերս պիտի հրատարակուի, և այս առիթով մեծ հանդէս պիտի ըլլայ Վէննայի մէջ։ Բուռէմպիէյի խորհրդարանը պիտի լուծուի և պաշտրումն ալ պիտի վերնայ։

— Պուքրէշէն եկած վերջին լուրերը խիստ ձախորդ լուրեր են Աւսդրիայի համար, որովհետեւ Հերմանդատի բոլորտիքը՝ մաճառներուն դէմ պատերազմող կայսերական զօրքը Թշնամիներուն չարաչար յաղթուելով մեծ կոտորած եղեր է մէջերնին։ Մաճառներուն Պէմ զօրապետը՝ որուն համար կ'ըսեն թէ շատ մէկ կորիճ մարդ մըն է, Հերմանդատի մօտերը որչափ պատերազմի յարմար դիրքեր կան նէ՝ բոլորին ալ տիրապետելով նորէն Նէմցէներուն հետ զարնուելու կը պատրաստուի։ Նէմցէները Հերմանդատի պաշտպանութիւնը ռուսի զօրաց հաւատալով դուրս ելեր են մէջէն՝ պատերազմելու համար։ Ռուխնէր՝ Նէմցէի զօրապետը չափազանց յանդգնութեամբ ոչ իւր բանակած տեղին անյարմարութիւնը և ոչ թշնամիին բանակած տեղին ապահովութիւնը բանի տեղ դնելով վերստին պատերազմեր է. բայց դարձեալ անհնարին ջարդ մը ուտելով պարտաւորեր է ռուսի խալաթ զօրաց պաշտպանութեամբ մայրաքաղաքը մնալ։ Այլ ասկէ դուրս ելլալու կարողութիւն չունի առայժմ։ Այսա, ինչպէս նախընթաց թուով նիս խօսեցանք, ասանկ երեւելի յաղթութիւններ ալ շատ անգամ մաճառները կ'ընեն նէմցէներուն դէմ։

Կ'ըսեն որ խուռաթները իրենց առաջքի եռանդովը չեն պատերազմիր, կ'երեւայ որ պատճառով մը պաղած ըլլան կայսրէն։

ԻՏԱԼԻԱ։ Հռոմայի հասարակապետութեան գործադիր ժողովը՝ տեղւոյն կառավարութիւնը հետեւեալ անձինքներէ բաղկացուցեր է։

Մուձարելլի՝ նախագահ և հասարակաց կրթութեան պաշտօնեայ.

Սաֆֆի, ներքին գործոց.

Լաձարինի, արդարութեան.

Ռօսքոնի, արտաքին գործոց.

Կիչչէռի, արքունի եկամտից.

Մաթեուպինի, հասարակաց շինուածոց և վաճառականութեան.

Դամբէլլօ, պատերազմի և ծովու։

Հասարակաց պարտքը իբրեւ ազգային պարտք ընդունուեր է որ հարկաւ պիտի տրուի։ քաղաքապահ զօրքն ալ ազգային պահպան զօրք անուանեցաւ։

— Վէնէտիկ մեծ պատրաստութիւն կը տեսնուի եղեր, լսելով որ Նէմցէները նորէն պիտի քաղաքին վրայ յարձակին։ Իմ զօրապետը պիտի պաշտպանէ քաղաքը և կ'երեւայ որ այս գործին համար մեծ ուժ պատրաստեր է։ Բայց մէկ կողմէն ալ Ռատէձքիին շարժմունքին նայելով, առայժմ չերեւար որ Նէմցէները այս քաղաքին վրայ պատերազմի պիտի դառնան։

— Կայէթանոյ Բիէմոնթէզէ օրագիրը կը գրէ որ Սառտէնիայի տէրութիւնը բոլոր ըրեր է Եւրոպայի երեւելի տէրութեանց՝ Աւսդրիոյ կողմէն եղած նոր բռնաւորութիւններուն դէմ. ինչպէս է զինադադարման դաշնադրութեանը հակառակ՝ Իէսքիէրան կոխելը, Լոմպարտիայի դքսութիւններուն մէջ բռնի զօրք խօթելը, և Ռատէձքիին մէկ քանի զինուորական օրինաց դէմ երեւելի չարութիւնները, ասոր անոր ստացուածքը անիրաւութեամբ յարքունիս գրաւելը, սեպտեմբեր ամսոյն 20 ին կայսեր շնորհած ներողութեանը դէմ։

ԹՈՍՔԱՆԱ։ Ըստ լատինացւոց փետրվարի 18 ին այս երկրին մէջ հասարակապետութիւնը հրատարակուեր է. Հռոմայու հասարակապետութիւնը առժամանակեայ խորհրդին պէս խորհուրդ մը հաստատուեր է որուն անդամներն են Կէրաձձի, Մոնթանէլլի, Զանէթթի. այս վերջինը ազգային պահպան զօրաց հրամանատարն է։

— Թոսքանայի դքսին իշխանութենէն խնայը Իտալիոյ գործը առաւել դժուարեցոյց։ Յայտնի է որ այս դքսութիւնը 1753 ին դաշնադրութեամբը Աւսդրիայի տրուեցաւ, հինգ տարիի չափ ալ գաղղիացւոց անցնելէն ետեւ դարձեալ 1815 ին Ֆերտինանտո արշիդուքսին ժառանգութիւն ինկաւ. և յաջորդաբար պիտի ժառանգէին այս դքսութիւնը Աւսդրիոյ տանը իշխանները։ Հիմայ կ'երեւայ որ Աւսդրիայի կայսրը այս բանին համար պիտի ոտք ելլայ։

— Ֆիորէնձայի մէջ անպակաս է խռովութիւնը. որովհետեւ տակաւին մեծ դուքսին կուսակիցներէն ալ շատ կան որ փողոց փողոց պրտրտելով «Կեցցէ Լէօբօլտ, խնայ առժամանակեայ կառավարութիւնը» կը պոռան։ Թէպէտ ազգային պահպան զօրքը մեծ զգուշութեամբ կը հսկէ քաղաքը, բայց և այնպէս բնակիչները կատարեալ ապահովութեան մէջ չեն։

— Մոնիթէօր Լեոպոլ անուն օրագիրը Լէօբօլտոյին երկու նամակը կը հրատարակէ, մէկին մէջ փախչելուն պատճառները կը ցուցունէ և կ'ըսէ որ թէ որ չի փախչիր նէ սահմանադիր Իտալիոյ վճիռը պիտի ընդունէի՝ որ չափազանց հրամաններով լեցուն է, և աթոռը ելած ժամանակս Թոսքանայի կառավարութիւնը ինչպէս գտայ նէ՝ այնպէս պահելու համար երդում ըրեր էի, այս բանին վրայով խորհուրդ հարցուցի Պապին, այն ալ իւր իսկ ձեռքը գրեց ինձի՝ որ լաւ է որ իշխանութիւնս կորսնցընեմ քան թէ երդումս ոտքի տակ առնեմ։

Երկրորդ նամակին մէջ ալ աղաչեր է կառավարութեանը որ թէ իւր ընտանեացը և թէ իւր ըստաւորացը հրման տայ որ ելլան իւր ետեւէն երթան, նաեւ խնդրեր է որ իրեն հարկաւոր կահ կարասիքներն ալ խաւրեն։

Կառավարութիւնը վճռական գրով մը պատասխան տուաւ որ՝ իւր բոլոր ստացուածքը առայժմ պիտի կառավարութիւնը վար դնէ մինչեւ որ իրեն վրայ ըլլուելիք դատաստանը կատարուի։

— Լէօբօլտոյ իշխանը Սանթ Ամբրոսիանո կոչուած Թոսքանայի նաւահանգիստն է, ուր իրեն համար երկու հատ անգլիայի պատերազմական նաւ կ'ըսպասէ։

ԲՈՒԷՄՕՆԹԷ։ Ռէնէվայի օրագիրը որ փետրվար 8 ին է հրատարակուեր, կ'ըսէ որ տեղւոյն Անգլիայի ընդհանուր հիւպատոսը խնդրեր է իրմէն որ հրատարակէ թէ՝ Թոսքանայի մեծ դուքսը Անգլիայի և Գաղղիայի դեսպանին հետ խորհրդակցելէն ետեւ չէ որ հաճեր է իտալական սահմանադրութեանը՝ ինչպէս որ նախընթաց թուովը ծանուցեր էր, այլ միայն իւր առանձին խորհրդովը, վասն զի Անգլիայի դեսպանը՝ երբոր Ֆիորէնձայի կառավարութիւնը հաճութի ցուցցուցեր է իտալական սահմանադրութեանը նէ, շատ հակառակեր է անոր դէմ այս բանին համար։

— Պ. Ռէսպերթին իբրեւ նախագահ՝ խորհրդարանին մէջ ճառ մը խօսեր է հասարակապետութեան և իտալական միութեան դէմ։

ՆԱՊՕԼԻ։ Ֆերտինանտոն մեռուցեր են ըսին այս օրերս, բայց եղբը սուտ ելաւ. իսկ ասանկ մէկ լուր մը մօտերս մէկ մըն ալ ելլայ նէ այն սուտ չելլալու տարակոյս խիստ քիչ կայ։

— Գաղղիացիք ու անգլիացիք մինչեւ հիմայ Նաբօլիի ու Սիկիլիայի գործերուն վրայով ինչ քաղաքականութիւն բանեցուցին նէ՝ ասկէ անդին ալ նոյն քաղաքականութիւնը բանեցունելիքնին, անգլիայի դեսպան Պ. Գամբլին գրէն կ'իմացուի՝ որ Գարեաթի իշխանին վերջին ծանուցական գրին իբրեւ պատասխան կը գրէ։ Շատ խուալցի օրագիրներ հաւատարիմ մարդոց գրութենէ քաղեր եմք ըսելով կը հրատարակեն թէ՝ Պապը հաստատ միտքը դրեր է մօտերս Փարիզ երթալու, այն տեղ ժամանակ մը նստելու մտօք։

ԱՅԳԱՑԻՆ

Կեսարիա քաղաքի հայազգի բնակչաց մէջ ժամանակէ մը 'ի վեր ուսումնասիրութեան եռանդը մտեր է քանի մը կատարեալ ազգասէր գերապատիւ անձանց ջանիւքը, որոնց պատուական անունը՝ համեստութիւններնուն դպչելուն համար կը լռեմ։ Իւ արդէն մէկ երկու անգամ այն տեղի դպրոցական քննութեանց նկարագրութիւնը լրագրերնուս մէջ բրած եմք։

Այս օրերս ալ իմացանք որ նորաշէն ուսումնարանի աշակերտաց քննութիւնը եղեր է մէկ կիրակի օրը, և միւս կիրակին ալ պարգեւաբաշխութեան հանդէսը կատարուեր է։

Քննութեան ելլող աշակերտները չորս կարգի բաժնուած են եղեր.

Ա. Կարգի աշակերտները քննուեր են քերականութեան և ճարտասանութեան մէջ պարզ և խրթին շարադրութեամբ հանդերձ, նաեւ թուաբանութեան և քրիստոնէական վարդապետութեան մէջ։

Բ. Կարգիններին վերլուծութեան՝ և պարզ շարադրութեան մէջ։

Գ. Կարգիններին քերականութեան ութը մասանց մէջ։

Դ. Կարգիններին ութը մասանց միայն առաջին երեք մասանց մէջ, այսինքն, անուան՝ դերանուան և բային։

Յիրաւի քանի որ Կեսարիայի մէջ հայերէն դպրութեան սէրը ասկէ անդադար արծարծող ազգասէրներ կան նէ՝ յոյս կայ որ քիչ ժամանակի մէջ կ'ըսկըսի հոն ազգայնոց մէջ տաճկերէն լեզուին տեղ հայերէնը յաջորդելու զօրանալ. և այս ալ անմահ յիշատակ մը պիտի ըլլայ պատճառ եղող անձանց դիւցազնական մեծութեանը։

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Հայոսդան լրագրին միջոցաւը Նկարակիր ազգային դաստիարակութեան անունով հրատարակած բանասիրականիս մէջ, ազգին հիմակո՝ վիճակին նայելով այսինքն ազգին նիւթական պիտոյիցը նայելով՝ գերագիտութենէն ու գեղարուեստներէն աւելի մեզի ձեռագործ արհեստներ պէտք են, ու հետեւաբար ալ ազգին ոչ մասին քերականութիւն, ճարտասանութիւն, բանաստեղծութիւն սորվիլ, Կիկերոն ու Հոմերոս կարդալ հարկ չէ ըսեր էի։ Նմանապէս ազգին դերձակ, դարբին, երկաթագործ, կօշկակար և այլն, ըլլալիք մարդոց գրաբառ գրել ու կարդալ հարկ չէ ըսելու մտօք (և ան ալ խիստ յոյսի կերպով՝ հասկընալ ուզողին) Հղնիկ, Հղիշէ, Եղանթանգեղոս և այլն կարդալ պէտք չէ ըսեր էի. կարծելով՝ նախ, որ ազգին հիմակո՝ վիճակին ըստուած բառերէն, ազգին ամէն ապէնի վիճակին ըսել չի հասկցուիր։ Կարծելով երկրորդ, որ ազգին ոչ մասին ըստուած բառերէն՝ ազգին բովանդակութիւնը ըսել չի հասկցուիր։ Կարծելով երրորդ, որ անօրի մարդոն փորը՝ դիւցազներգակ կամ քնարերգակ բանաստեղծութեան հատուածով մը կամ ոտանաւոր երգերով ու նուագներով չի կշտանար. ու մէկուն ոտկը բոպիկ կամ գլուխը բաց մնայ նէ՝ ճարտասանութեան կացրդական կամ բաղխոհական հանդէսներովը չեն կրնար ծածկուիլ։ Այս թէպէտ մինչեւ աս առտու այս մտքին վրայ հաստատուած եմ, բայց քանի մը հակառակասէր ու չարամիտ մարդիկ բժիշկին՝ տենդէ (հիւմմա) պառկող հիւանդի մը՝ ոնի մը օր հաց մ'ուզէր ըսելը՝ բնաբերէ հաց մ'ուտեր, կամ հացը գէշ բան է, կամ հիւանդ մարդուն բոլոր ընդանիքը մէկէն հաց թող չուտեն ըսել մը հակրցած կը ձեւացընեն, ու ինքզինքնին մինչեւ այս աստիճան տխմար ու թանձրամիտ ցրցընելը յանձն առնելով՝ իմ, իբր առաջնանկեայ դեղ մը սեպած ու տուած խրատներուս միտքը՝ իրենց սրտին պէս ծռմռակեր, ու քանի մը միամիտ մարդոց համոզել ուզեր են որ, իբր թէ ես տգիտութիւն կը քարոզեմ, կամ վերոյիշեալ սուրբ վարդապետներուն գրուածները թող չի կարդան ըսել ուզեր եմ։

Թէպէտ ես չեմ կրնար հոգիս սեւելով այն մարդոց միտքը՝ իրենց կեղծած աստիճանը թանձր սե-

պել, այլ մանաւանդ կը կարծեմ (ինչպէս որ շատերն ալ ասանկ կը կարծեն) որ այս մարդիկն ալ, հինգսի Պրահմաններուն պէս օրէնքները դէր իրենք դեղնել կ'ուզեն. կամ, փարիսեցիներուն պէս ճրագը գրի-ին տակն դրուելու ը-ղեր՝ երբոր տեսեր են որ ուրիշներն ալ իրենց ջրին պրոբոտիլ ելեր են, վշտացեր՝ ու սկսեր են իրենց փոկ ու սովորական զէնքը ձեռք առնելով զիս զրպարտել։

Ուստի հարկ եղաւ որ այս յայտարարութիւնը հրատարակեմ առաւել բարեմիտ ընթերցողները զգուշացնելու մոռք, քան թէ ինքզինքս արդարացընելու։ Այսն զի, նախ ես ինքզինքս արդարացընելու կարօտութիւն չունիմ. և ասոր ալ իբր հաստատ ապացոյց մը՝ սա մէջ կրնամ բերել, որ եթէ իրոք իմ գրածներուս մէջ գայթակղութեան առիթ տուող բան մը ըլլար, Այ Եկեղեցի սրբազան Պատրիարգ հայրերնիս՝ գրածներուս դէմ հրապարակաւ կը բողոքէր, որովհետեւ՝ հէմ այս բանը ընելու լիակատար իշխանութիւն ունի, և հէմ իր սուրբ պաշտօնին յարգութեանը համար պարտական ալ է ընելու։ Ուստի սրբազան հօրը այս մասին պահած լռութիւնը՝ ողջամիտ մարդոց անդորրութեան սրչափ երաշխաւորութիւն մընէ նէ, իսկ ողջամիտ մարդոց ալ այնքան ամբչնալու պատճառ մընէ։ Երկրորդ, այս ճամբով զուր տեղը բամբասող միայն ես չեմ ա. ասիկայ ուրիշ շատ բարի մարդոց ալ պատահեր է։ Լոսալոիի հեղինակին պէս առաքինի, ողջամիտ ու երեւելի անձն անգամ կ'երեւայ թէ առենոք ասանկ զրպարտութեան մը հանդիպեր է։ Որովհետեւ, յիշեալ գործքին յաւաջաբանութեանը մէջ, հանգուցեալ պատուելին այն գործքին ձեռք զարնելուն պատճառ այս կը դընէ. «Ես յայլ ինչ աղագս, բայց եթէ բառնալ զզտարատարս գայթակղութիւնն 'ի բազմաց, որք կարծէին զմեզ գայթակղեալ 'ի հաւատս, և մոլորամիտ դատէին նախ քան զճանաչելն զմեզ»։ Ասել է որ այս ճամբով զրպարտելու սովորութիւնը կամ մանաւանդ անդգամութիւնը ոմանց քով 'ի վաղուց անտի կայ եղեր։ Ուստի որովհետեւ հին աշխարհքին նոր օրէնք չենք կրնար դնել, ուրեմն պէտք է որ ասանկ խօսքերը հովին տանք երթայ։ Երրորդ, այս քանի մը չարամիտ մարդիկը՝ 'ի սկզբանէ 'ի վեր այս տեսակ զրպարտութիւններու եւ տեւէ միշտ զբաղելնուն՝ անանկ մը ճանչցուած են, որ քիչ մարդիկ խօսքերնուն կը հաւատան, և անոնց ալ շատը՝ այլ և այլ պատճառներու համար, պարտաւորած են հաւատալ ցրցրնելու։

Ուստի կրկին կ'ըսեմ, իմ այս յայտարարութես նպատակը՝ ուրիշ բան չէ, այլ միմիայն բարեմիտ անձանց զգուշութիւն մը տալ, որ ինչպէս որ ժանտախտի կամ ֆօլէ-ի ժամանակ մարմնաւոր զգուշութիւններ կ'ընենք, ասանկ ալ, մէջերնիս մնաւորական ժանտախտ մը կայ ըլլալը գիտնալով՝ պէտք եղած զգուշութիւնները ընենք. ու թէ որ Թէսաւրոսի փափաքին համեմատ, ամէն տեսած մարդերնուս սրտին վրայ պիլը- մը չի կայ, ներս չենք կրնար նայիլ նէ, գոնէ առեն առեն Յիսուսի այս խօսքերը միտքերնիս բերենք։ «Այ՜ ձեզ դպիրք և փարիսեցւոյ կեղծաւորայ, զի նման էք գերեզմանաց բրելոց, որ արտաքոյ երեւին գեղեցիկք, և 'ի ներքոյ լի են ոսկերօք մեռելոց, և ամենայն պղծութեամբ։ Այնպէս և դուք՝ արտաքոյ երեւիք մարդկան արդարք, և 'ի ներքոյ լի էք կեղծաւորութեամբ և անօրէնութեամբ։ (Մատ. իգ. Գլ. 27. 28. համար)։

Թէպէտ աշխարհի մէջ անսխալ մարդ չի կայ. շատ երեւելի մարդիկ, ծերացած առեններն, իրենց երիտասարդութեանը ժամանակի գրածնուն վրայ զղջալով՝ դէմ գրեցին, ու այն առջի գրածներնին ետ առին։ Բայց իմ այս յայտարարութիւնը գրելուս պատճառը բոլորովին ներհակն է։ Ոչ միայն իմ բանասիրականիս մէջէն նշանախեց մը անգամ ետ առնելիք բան չունիմ, այլ ընդհակառակն անոր մնացածն ալ ուրիշ նոր բանասիրականի մը մէջ պիտի շարունակեմ, որ եթէ տերը կամի, պապէր հասարակաց դասիարակութեան վրայ փորձառու մարդոց կարծիքներն ու ցրցուցած եղանակները յայտնելու։ Ընանկ որ գրեթէ կերպիւ մը իմ ըրածս ալ Աքանսոնի ըրածին պիտի դառնայ։ Աքանսոն երեւելի մեքենագործը՝ Լիսն գացած ժամանակը ուղեր է որ ան տեղն ոստայնանկներուն գործարանները (չուէ հա թէզկեահը) կարգի մը դնելու մոռք քանի մը գործիքներ հնարէ, ու բարեկարգութիւններ ընէ. ոստայնանկները զինքը հալածեր են։ Աքանսոն ալ, անոնց այս ըրածին դէմ, իշաձեւ մեքենայ մը շիներ ու անոր ծաղկեայ (չիչէքլի) կերպաններ շինել տըվեր է։

Արդուս ունայնութիւնը անանկ ծիծաղական բան մըն է, որ իր խօսքը ընելու կամ իր մէկ ուզածը կատարուելուն համար շատ դժարութիւններ կը քաշէ, համբերութիւն կ'ընէ, առղան կը սխմէ, ու շատ ատեն ուրիշի գէշ երեւցած բաները աչքին աղէկի պէս կ'երեւնան։ Ընդէն հրատարակած բանասիրականիս առջի բառը չի գրած գուշակեցի որ, ոմանք անկէ չի պիտի կրնան ախորժիլ՝ ու գրուածը գրողին հետ մէկ տեղ պիտի բամբասեն. տես մարդուս սա ունայնութիւնը որ մէկ սա գուշակութեանս կատարուելուն համար բամբասուելս հոգ չեմ ըներ ու կ'ուրախանամ ալ։ Իմայ անտարակոյս շատերը զարմանալով կը հարցընեն, թէ ինչպէս կ'ըլլայ որ զուր տեղը բամբասվելս ու զրպարտիչ մարդոց բերանը խնալս ինձի ուրախանալու պատճառ մը կը սեպեմ. . . . վասն զի, ինչպէս որ հին առեններդ, մանաւանդ յունոց մէջ աքսորուիլը մեծութեան նշան մըն էր, ասանկ ալ հիմայ տեղ տեղ անանկ փիլի մարդիկ կան, որ անոնց բերանը խնալը՝ անմեղութեան և ուղղութեան յայտնի նշան մը սեպուած է։ Գրանցներուն մէջ որչափ պատուական ու մեծածախ գիրքեր կան, սընտուկներուն մէջ որչափ ալուր ու ալնիւ հանդերձներ կան, ցեցը (կիւվէ) անոնք կ'ուտէ ու կ'ապականէ։ Իւ թէպէտ երբեմն մէկ տան մէջ կը գըտնուին անանկ մարդիկ, որ իրարու ունեցածին վրայ նախանձելով՝ կ'ուզեն որ ցեցը մէկալին ունեցածը ուտէ, բայց ասով ցեցին վրայ ունեցած ատելութիւնին չի պակսիր, տակաւին ամէն մէկը կ'ուզեն որ մնաուկնին ծխախոտ դնելով ցեցը անկէ հեռացընեն։

Ասանկ բաներու վրայ, անցած գացած մարդոց գլխուն եկածներուն մէջ մխիթարուելու յարմար ինչ օրինակներ չի կայ։ Ատենօք Յունաստանի մէջ Արիստիդէս անունով երեւելի մէկը կար, ասիկայ այնչափ անբիծ ու անարատ մարդ մըն էր, որ ասոր մականունը արդար դրին, ու վեր վար արդար Արիստիդէս կը կանչէին։ Բայց քանի մը չարամիտ նախանձաւորներ, սա մարդուն օր օրի յարգութիւն ու պատիւ գտնալը տեսնելով՝ ու ազէկութեամբ անոր նմանելու ալ չի կրնալով՝ ուզեցին որ անիկայ իրենց մէջէն վռնտեն։ Ուստի վրան զրպարտութիւններ (բայց հիմակու ծոպա եղած զրպարտութիւններէն չէր Արիստիդէսինը) ընելով վճռեցին որ Արիստիդէս խեցեկոյտ վճռով աքսորուի։ Խեցեկոյտ վճռով աքսորուելու համար, սովորութիւն կար որ վեց հազար քաղաքացի մէյմէկ խեցիի (ծովային ժըժմունքներուն կ'եղեւը) վրայ աքսորուելիք մարդուն անունը կը գրէին ու կը տանէին խորհրդարանը կը ձգէին. ու թէ որ անոնց թիւը վեց հազարի ըլնար, այն մարդն ալ կ'աքսորուէր։ Ուստի կը պատմեն թէ Արիստիդէսի աքսորուելու ժամանակը՝ ամենեւին գիր կարդալ չի գիտցող ռամիկ մարդուն մէկը՝ խեցի մը առեր նոյն իսկ Արիստիդէսին բերեր է չի ճանչնալով, ու աղաչեր է որ անոր վրայ Արիստիդէս գրէ։ Արիստիդէս ալ զարմանալով՝ հարցուցեր է այն մարդուն «Մի թէ Արիստիդէս գեշութիւն մը ըրած ունիս քեզի. — Չէ, պատասխան տուեր է մարդը, Ու նաեւ զինքն ալ չեմ ճանչնար, բայց ամէն տեղ անոր պրդար կանչելնին լսելով ձանձրացեր եմ»։ Ահա ասանկ ալ հիմայ մեր գրածը զրպարտող մարդիկ, որ մէկը՝ այն չարամիտ մարդոցմէ են, ու որ մէկն ալ՝ ոչ Արիստիդէսը կը ճանչնան և ոչ անոր ըրածները. այլ միայն անոր արդար անունը շատ լսելով՝ ձանձրացեր, կ'ուզեն որ մէջերնուն պակսի։

Իմ գրածներուս ստոյգ միտքը հասկընալու համար, բաւական է որ մէկը՝ ուշադրութեամբ անընդհատ (շարունակ) կարդայ։ Անընդհատ ըսի, որովհետեւ, ինչպէս որ դիւրին է խելամտելը, երբոր գրուածք մը քիչ մը երկընկէկ կ'ըլլայ, մէջի իմաստները իրարմէ կապուած կ'ըլլան, ու մանաւանդ մէկ իմաստը մէկալին բացատրութիւնը եղած կ'ըլլայ, ասանկ գրուածի մը վրայ ուղիղ կերպով դատելու համար շարունակ ծարէ 'ի ծար կարդալու է. բայց չարամիտ մարդիկ ասանկ բաները խուզկոտ մտով կը փնտռտեն, որ իմաստները իրենց նախընթաց ու յետագայ կապներէն զատելով գրուածին ուղիղ միտքը փոխեն ու միամիտներուն գէշ միտքով հասկրցընեն։ Այս ըսածիս նոյն իսկ սուրբ գիրքերը վկայ են։ Աղանդաւորներուն գրեթէ բոլորը իրենց մոլորութիւնները ասոր անոր կրկնեցընելու համար սուրբ գիրքէն խելքոտին վկայութիւններ կը գըտնեն, անոնց միտքը ուզածնուն պէս ծռմռելով։ Ուստի թէ որ սուրբ գրոյ, ու մեր սուրբ վարդապետներուն գրուածներուն՝ չարամիտ մարդիկ ասանկ ծուռ մեկնութիւններ կրնան տալ նէ, ո՞ւր կը մնայ մեզի պէս մարդոց գրուածները՝ որ այն որ վարդապետներուն «կօշիկներուն կապերն անգամ քակելու արժանի չենք»։

Այսու ամենայնիւ ընթերցողին միտքը չի շփոթելու համար, լրագրին միջոցաւ զատ զատ հրատարակել տուած հատուածներս ամէնը մէկ տեղ ամփոփելով՝ այս անգամ զատ տպել տուի, որ կարդալն ալ դիւրին ըլլայ՝ հասկընալն ալ։ Թէ որ ասկէ ետքն ալ սխալ հասկրցուի, անշուշտ ա՛լ յանցանքը կարդացողին քովն եղած պիտի ըլլայ։

Ո՛ինչվէզի կ'ըսէ թէ, հիւրամ ըսուած խոտը ուտողը՝ ամէն բան խոտը կը տեսնէ։ Դալուկ (սարը-ը-ք) ախտէն հիւանդացողները՝ ամէն բան դեղին կը տեսնեն կ'ըսեն։ Թէպէտ ես ասոնց փորձը՝ անձամբ չեմ ըրեր, իրաւ է սուտ է չեմ գիտեր, բայց այս ստոյգ գիտեմ որ նախանձու՝ շահախնդրութեան՝ փառամոլութեան՝ չարակամութեան՝ ու հակառակութեան զգացմունքներով աչքերնուն վրայ հինգ խոր փէրդէ ունեցող մարդիկ, անտարակոյս ոչ կարդացածնին շիտակ կրնան հասկրնալ, և ոչ ալ կ'ուզեն հասկրցընել։ Անանկ մարդոց խրատ տալը թէպէտ անօգուտ կը համարիմ, բայց իբր վերջին խրատ սա մէկն ալ կուտամ, եթէ «Գիրքը շիտակ բռնելով՝ իմաստը ծուռ հասկընալնուն, ասկէ ետեւ թող գիրքը ծուռ բռնեն որ իմաստը շիտակ հասկրնան»։

Ուստի կրկին մեր բարեմիտ ընթերցողին դառնալով կ'զգուշացնեմ որ, բանասիրականիս մէջ Կիկերան, Հոմերոս, ու Էրնիկ Էրնիէ և այլն, կարդալը ազգին մեծ մասին հարկ չէ ըսելէս ետքն ազգին պէտք չէ ըսել չելլեր. նմանապէս անոնք գէշ են ըսել ալ չի հասկրցուիր։ Անոնց ամէն մէկը՝ մէյմէկ բանով իրենց ազգին պարծանք եղած մարդիկներ են։ Կիկերան ու Հոմերոսին համար կուռելը յունաց ու հռոմէացւոց ձգելով, որ հայ չկրնայ որ վերոյիշեալ Էրնիկը՝ Էրնիէն և անոնց նման սուրբ վարդապետները իրենց բազմատեսակ երկասիրութեամբը ազգիս ոչ միայն պարծանք եղած են, այլ և բարեբեր նաւերու պէս, հեռաւոր երկիրներէ հոգեւոր և մարմնաւոր բարիքներ բերելով ազգերնիս լեցուցեր են։ Անոնք եղեր են մեր լեզուն ու միտքը բացողները։ Անոնք եղեր են ազէկին ու գէշին ընտրութիւնը ընելու կարողութիւնները մեզի տըվողները։ Թէ որ մեզի բարոյապէս հարկաւոր եղածները անոնք չի պատրաստէին, մենք հիմայ ըստ հոգւոյ մուրացկան պիտի մնայինք։ Անոնց անխոնջելի ջանիւքը ու քրտինքներովն էր որ Հայաստանի պարտէզներուն բանաւոր տունկերը ջուրեցան, արմատ կապեցին, ու պտղաբեր եղան, ու իրենց ուղղափառ վարդապետութեամբը՝ անմահութեան կենաց պտղոյն մեզ արժանի ըրեր են։ Թէ որ մեր սուրբ ու բազմերախտ նախնիքը հիմակու իմաստակներուն պէս, քրիստոնէութեան պատուէրները ու պարտքերը ձգելով՝ իրենց կրկցը եռեւէն երթային, ու իրարու միս ուտելով, իրար զրպարտելով ազէկ անուն ստանալ կարծէին, հիմակու գտած յարգն ու պատիւը չէին գտներ։ Թէ որ իրենց շահը փնտրող մարդիկ ըլլային, Աթէնք և ուրիշ երկիրներ գացած ժամանակին, օտար ազգերու կը խառնուէին. բայց ասանք իրենց ազգէն ու իրենց սուրբ հաւատքէն չի զատուելէն 'ի զատ, գըտած ազէկութիւններին ալ մեղուի նման քաղեցին ու մեղր բերին։ Ուստի ազգովին երախտապարտ ենք մեր սուրբ հայրերուն, ու միշտ պէտք է որ անոնց վարուցը նմանող ու անոնց լուսաւոր շաւղաց եռեւէն երթալու ցանկացող ըլլանք։

Թէ որ իմ միտքս մեր սուրբ վարդապետներուն ներքոյը ընել ըլլար, ամբողջ գործքեր կը ընցներ անոնց երկասիրութիւնը ու արդիւնքը։ Բայց ես գիտեմ որ իմ բարեմիտ ընթերցողներս զանոնք ինչ ազէկ գիտեն, ինձի կարօտ չեն։ Դարձեալ՝ ինձի դէմ եղած զրպարտութիւնը ցրցրնելու համար, իմ կողմէս ալ այս հրապարակաւ խոստովանութիւնը աւելորդ կը համարին կոր. «Անոնք քեզ ալ գիտենք, անոնք ալ. ամէն լսած փուչ խօսքերուդ համար մեր ժամանակը մի անցըներ» կ'ըսեն կոր։ Ուստի ես ալ այս անգամ իրենցմէ ներում խնդրելով կը խոստանամ, որ այս առաջին և վերջին անգամը ըլլայ՝ որ լսած փուչ խօսքերուս վրայ ելլեմ այսչափ ժամավաճառութիւն ընեմ։

Ն. Մ. ԶՕՐԱՑԵԱՆ

Ի ԴԻՄԱՑ. ԱԶԳԻՆ

ՎԵՐԱՏԵՍՈՒՉ

Մկրտիչ Աղթոն։

Ի Պոլիս Նոր խան։

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼԻՍ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ԾՈՎՀԱՆՆՈՒ ՄԻՒՀԷՆՏԻՍԵԱՆ